

Kyöpelinvuoret

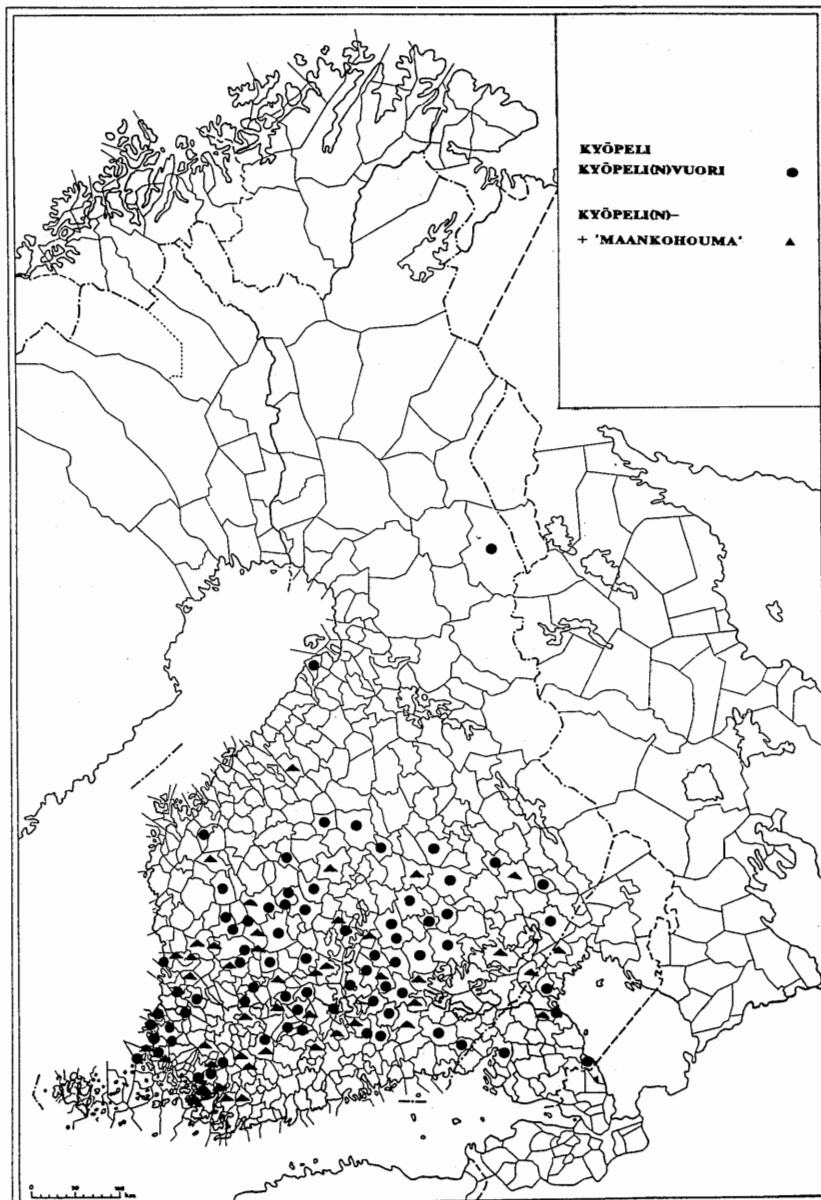
1. Yleistä

Kyöpelinvuori tulee nykyaikana mieleen lähinnä pääsiäisenä. Luudilla kissoineen ja kahvipannuineen postikorteissa lentelevät noita-akathan ovat matkalla Kyöpelinvuorelle. Vai ovatko sittenkään? Jos asiaa kysyy keneltä tahansa nykyihmiseltä, vastaus on myönteinen. Joku saattaa muistaa myös laulun vanhoistapiioista, jotka joutuvat Kyöpeliin. Varhempi tutkimus ja osin lähteetkin antavat asiasta ristiriitaista tietoa. Päätin katsella aihetta tarkemmin ja tutkia sekä Kyöpelinvuoria että niihin liittyvää traditiota. Halusin vastata muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Millaisia paikkoja Kyöpelinvuoret ovat ja miksi niihin liitetään noidat tai vanhatpiiat tai molemmat? Onko jompikumpi traditio synnyttänyt nimet? Miten vanhatpiiat ja noidat liittyvät yhteen? Mikä on nimiin sisältyvä *kyöpeli*?

2. *Kyöpeli*-nimiset paikat

Nimitoimiston kokoelmien perusteella Suomessa ja rajantakaisessa Karjalassa on yhteensä parisataa *Kyöpeli*-, *Kööpeli*- tai *Kyöpelin*-, *Kööpelin*-nimeä. Näistä 120 eli reilut 60 % on maankohoumien nimiä. Nimet voivat olla yksiosaisia (*Kyöpeli*, *Kööpeli*) tai kaksiosaisia. Jälkimmäisiin sisältyy perusosana appellatiivi *-ahde*, *-harju*, *-kallio*, *-mäki*, *-rinne*, *-vaara* tai *-vuori*. Perusosista yleisin on *-vuori*. Tästä lähin käytän kirjoituksessani asua *Kyöpelinvuori* kaikista niistä maankohoumien nimistä, joiden osana on *Kyöpeli(n)*-, *Kööpeli(n)*-elementti. *Kyöpeli*-nimillä tarkoitan puolestaan kaikkia niitä nimiä, joihin sisältyy *Kyöpeli(n)*- tai *Kööpeli(n)*-elementti. (En ole pitänyt tarpeellisena erottaa toisistaan murrevariantteja *kööpeli* ja *kyöpeli*, sillä se ei olisi lisännyt nimiin liittyvää informaatiota; sitä paitsi myös nimitoimiston kokoelmissa on monet *kööpeli*-asuiset nimet normalistettu *Kyöpeliksi*.) Muita *Kyöpeli*-nimien tarkoit-

teita ovat asumukset, joiden nimet usein ovat nuoria; viljelykset, metsä-
alueet, lähteet (Orimattilassa, Somerolla, Perniössä ja Kangasniemellä),
notkelmat (Sysmässä, Halikossa, Karvialla ja Lohjalla) sekä Sippolan ja
Merijärven saaret.

Kyöpelin-nimien ydinlevikkialueita ovat Varsinais-Suomi, Häme, Satakunta, Etelä-Savo ja osa Karjalaa (ks. karttaa). Itse asiassa nimien levikki on varsin samankaltainen, kuin tunnettujen ristiretkiajan kalmistojen levikki (Huurre 1979, 135). Jotkin yksittäiset tarkoitteet tosin sijaitsevat vieläkin varhemmin pysyvän asutuksen saaneilla alueilla: Kyöpelinvuoria on esimerkiksi Sääksmäen Annilassa Rapolanharjun jatkeena, Laitilan Kaariaisissa ja Nokianvirran rannalla. Kyseessä lienee siis nuorimmillaan myöhäisrautakautinen nimityyppi.

Nimikokoelmien ja peruskarttojen perusteella Kyöpelinvuorten tarkoitteet ovat usein korkeita, jyrkkiä, kallioisia tai kivikkoisia. Yleistä on myös tarkoitteiden sijainti rannassa tai se, että vuorelta avautuu laaja näköala yli veden. Kaikista maankohoumaa tarkoittavista *Kyöpelin*-paikoista 40, noin 30 %, on jyrkkiä tai korkeita; vedenläheisyys on piirteinä 27:llä eli 22,5 %:lla. Yllättävän usein Kyöpelinvuori on myös suon vieressä. K. Uusitalo kuvailee Suomen murteiden sana-arkiston kokoelmissa Ikaalisten *Kööpelinvuorta* näin: ”(Vuori on) jylhä, suon keskeinen, äkkijyrkkien kallioseinien reunustama.” Kartoista päätellen 15 Kyöpelinvuorta on jyrkkäseinäisiä rantakallioita; näihin kuuluvat muun muassa molemmat Nokialla sijaitsevat Kyöpelinvuoret. Monissa tarkoitteissa siis yhdistyvät sekä jyrkkyyden että vedenläheisyyden piirteet.

Nimitoimiston kokoelmissa oli odottamaani vähemmän *Kyöpelin*-nimiin liittyviä selityksiä. Varsinkin nuorehko asutusnimet kuitenkin perustellaan useimmiten vanhojenpiikojen asumisella tai paikan omistamisella. Ainakin kolmesta *Kyöpelinvuoresta* kerääjä on saanut tiedon, että nimi on lasten antama — oiva esimerkki pääsiäisnoitatradition elinvoimaisuudesta ainakin lasten leikeissä. Maankohoumia tarkoittaviin nimiin liittyy tietoja myös muista olennoista: Lavian *Kyöpelinä* asuttavat velhot ja kyöpelit, Iin *Kyöpelinharjulla* on ollut kyöpeleitä, Hausjärven *Kyöpelinmäellä* asuu noitia, Iitin *Kyöpelinvuorelle* on viety vanhatpiiat noidiksi, Sysmässä arvellaan *Kyöpelinvuorella* olleen ”paavinpalvelijoita, kyöpeleitä” (!); Viljakkalan *Kyöpelinkallio* on ollut trullien pääsiäisyön juhlapaikka, Jalasjärven *Kyöpelinvuorella* on ollut aaveita, noitia tai ”jotakin peljättävää”. SMSA:n kokoelmissa on Abel Kukkosen 1933 lähettämä tieto Suonenjoella ja Savonlinnassa sijaitsevista *Kyöpelin*-nimisistä vuorista, joilla on asunut piruja eli kyöpeleitä. Kiteeläisen Ilmi Koposen mukaan (1929) sikäläistä *Kyöpelinvuorta* pelätään, koska siellä asuu naisia puoleensa vetävä kyöpeliherra.

Viljo Nissilä on esittänyt *Kyöpelin*-nimille kaksikin tulkintaa. Mikkeliläistä talonnimeä *Kyöpelin* hän selittää saksalaisen *Gobel*, *Goble*-henkilön nimen pohjalta (1951, 351). Parkanon *Kööpelinvuorta* hän pitää ”mytologisena” nimenä, joita ovat ”Satakunnan Lappiin” synnyttäneet kertomukset lappalaisista ja hiidenväestä (1971, 445—446).

3. Sana *kyöpeli*, *kööpeli*

Mikä sitten on nimiin sisältyvä *kyöpeli* tai *kööpeli*? SMSA:n kokoelmis-
sa se tunnetaan merkityksissä 'kummitus, paholainen, tonttu, haltia,
velho, noita'. Nämä merkitykset ovat levikiltään painottuneet Pohjois-
Pohjanmaalle ja Peräpohjolaan. Tosin mainintoja on myös *Kyöpeli*-
nimien levikkialueelta, kuten Varsinais-Suomesta ja Satakunnasta, Päi-
jänteen ympäristöstä, Etelä-Hämeestä ja Etelä-Savosta sekä Karjalasta.
Selvästi edellisiä tunnetumpi on kuitenkin merkitys 'vanhojenpiikojen
(tai -poikien) olopaikka'. Merkille pantavaa on, että *Kyöpeli* ja *Kyöpe-
linvuori* ovat sanatiedoissa usein synonyymeja. Naimattomien — useim-
miten vain naimattomien naisten — *Kyöpeliä* kuvataan asuin-, turva-,
kokoontumis-, rangaistus- tai hautapaikaksi. Vanhan piirileikkilaulun
mukaan:

Raatikkoon, Raatikkoon
vanhatpiiat viedään
tuonne, tuonne
Kyöpelivuoren taa
ettei heitä, ettei heitä
pojat nähdä saa.

Laulun on arkistoon lähettänyt vuonna 1933 kuopiolainen Abel Kukko-
nen, joka lisää, etteivät pojat uskaltaudu vuorelle "pirruin eli kyöpe-
lien" tähden. Näyttää siis siltä, että *kyöpelin* merkitys 'paholainen' on
ollut pohjoisemmassakin Savossa tuttu. Tieto siitä, että *Kyöpelinvuori*
on myös noitien pääsiäisyön kokoontumispaikka, on saatu vain Keikyäs-
tä ja Temmekseltä. Viimeksi mainitusta on J. Vitali lähettänyt vuonna
1928 seuraavan tiedonannon: "Noita-akat lentävät pääsiäisyönä kyöpe-
linvuorelle. Se oli jokin synkkä, luoksepääsemätön vuori, jossa paholai-
set ja kummitukset asustivat."

Ganander kuvailee *köpeliiä* 'kummitukseksi, joka telmi huoneissa,
linnoissa ja näyttäytyi mestauspaikoilla ja kalmistoissa'. Lisäksi hän
mainitsee, että vanhoissa suomalaisissa taruissa esiintyvät "*Köpelin
vuori* och *Linna*" (1789, 42). Castrenin mukaan *kyöpeli* on 'elinaika-
naan rikoksiin syyllistynyt vainaja' (1856, 126). Liki rikollisena laimin-
lyöntinä pidettiin aikanaan todennäköisesti myös naimattomuutta.
"Suomen sanojen alkuperä" -teos selittää *kyöpeliiä* 'aaveeksi, kummi-
tukseksi, näyksi; metsänhaltiaksi, paholaiseksi' ja 'vanhojenpiikojen
kokous- ja manauspaikaksi'. Sanan oletetaan olevan germaaninen laina,
sama kuin saksan *Kobold*, joka tarkoittaa 'talonhaltiaa, tonttua ja vuo-
renpeikkaa'. Mahdollisena pidetään myös ruotsalaislähtöä, jolloin kan-
tana olisi *spöke*, *spökelse* (s.v. *kyöpeli*).

4. Noidat ja vanhatpiiat

SMAS:n kokoelmat liittävät Kyöpelinvuoren tavallisimmin naimattomiin naisiin. Noitien kokouspaikasta on vain pari mainintaa. Iso Tietosana-kirja suhtautuu asiaan 1930-luvulla kahtalaisesti: 1931 viitataan Bläkullaan eli noitasapattiin sekä saksalaisten Blocksbergiin, jolle noidat Valpurin yönä kokoontuvat viettämään juhlia. Mainitaan myös, että *Blocksberg* on Saksassa useiden todellisten vuorten nimi ja että näillä vuorilla on ollut pakanuuden aikana uhripaikkoja (1931, s.v. *Bläkulla*, *Blocksberg*). Vuoden 1934 painoksessa mainitaan vain vanhatpiiat, eikä viittausta Bläkullaan tai Blocksbergiin ole (1934, s.v. *Kyöpelii*). Myöhemmin molemmat selitykset esitetään tasavertaisina (esim. Uusi Tietosana-kirja 1961—1966, s.v. *Bläkulla*, *Blocksberg*, *Kyöpelii*).

Sanastajassa julkaistiin vuosina 1927—1928 ”Professori E. N. Setälän tiedustelu useista häviävien kansan käsitysten piiriin kuuluvista sanoista”. Vuonna 1928 Setälä pyysi tietoja muun muassa sanasta *kyöpelii*. Hän tuntee sekä noitasapatti- että vanhapiikatradition mutta pahoittelee asioiden yhdistämistä: ”Nykyajan ihmisille *kyöpelii* enimmäkseen lienee tunnettu vain niiden aiheettomien pilkkasanojen yhteydessä, joita on kohdistettu iältään ei aivan nuoreen naimattomaan naiseen. Tällainen pilkkaus on kuitenkin naisen aseman kohotessa käynyt perin vanhanai-kuiseksi, ja samalla kadonnee viimeinenkin harrastus *kyöpeliiä* kohtaan, samalla kun *kyöpelin* aikoinaan herättämä kauhu häviää!” (1928, 6.) ” — — tuskin saattaa epäillä, että Kyöpelinvuoren käsityksiin ovat vaikuttaneet lähinnä ruotsalaiset kertomukset Bläkullasta. Vanhoja naimattomia naisia on — tietenkin täysin syyttömästi ja kohtuuttomasti — verrattu noitiin, ja noitien tapaamispaikka Bläkulla vedetty verraksi.” (1928, 7.) — Voi vain arvailla, kuinka paljon tällainen sanatiedustelun johdanto on vähentänyt noitiin liittyvien tietojen määrää!

Kustaa Vilkuna menee vieläkin pidemmälle 1960-luvulla. Koska miesten kanssa eläneet tai aviottoman lapsen saaneet naiset eivät päässeet edes Kyöpeliiin, ei se Vilkunan mukaan voi olla häpeää tuottava paikka. Siksi sitä ei myöskään voi rinnastaa ”ruotsalaisten noitaämmien vuoreen Bläkullaan”. Vilkuna — ja häntä parikymmentä vuotta aikaisemmin Harva — ovat löytäneet Lönnrotin Sanakirjan Lisävihkosta *Kyöpelille* myös merkityksen ’lasivuori’. Molemmat tarttuvat siihen innokkaasti ja selittävät Kyöpelinvuoren keskieuropalaisen kansanrunouden mukaan taivaalliseksi paratiisivuoreksi, jonne hurskaat neitsyet pääsevät kuolemansa jälkeen. (Harva 1941, 152—153; Vilkuna 1968, 50—52.)

Harvan ja Vilkunan käsitykseen yhtyy noituudesta ja noitavainoista väitellyt Marko Nenonenkin. Hän ei ole noitaoikeudenkäyntiasiakirjois-

ta löytänyt viittauksia Kyöpelinvuoreen noitasapatin viettopaikkana; Bläkullaan niissä sen sijaan viitataan (1992, 91). Asiakirjoissa esiintyvä Bläkulla lienee kuitenkin abstraktio, ei tiettyyn tarkoitteeseen viittaava propri. Tätä tuntuisi tukevan se, että *Bläkulla*, *Bläkullen* -nimiä on Ruotsin kielen toimiston kokoelmissa vain 14 kappaletta. Niistä kolmannes on maankohouman nimiä; loppujen tarkoitteet ovat asumuksia tai viljelyksiä. Traditio ei siis ruotsinkielisillä alueilla näytä liittyneen määrätarkoitteisiin, eikä sen tunnettuus ole kartuttanut *Bläkulla*-nimiä (vrt. Söderholm 1979, 266—267, 272). Asiakirjojen kieli oli 1600-luvulla luonnollisesti ruotsi, joten vaikka suomenkieliset noidat olisivat jo tuolloin Kyöpeliin lentäneetkin, ei heidän sapattipaikkansa nimi välttämättä olisi päässyt kirjoihin omakielisenä.

Noitien ja vanhojenpiikojen Kyöpeli on sekin suurimmassa osassa maata abstraktio: varsin harva Sanastajan kyselyyn vastannut on antanut tietoja *Kyöpeli*-nimisistä todellisista paikoista. Mielenkiintoista on kuitenkin se, miten vanhojenpiikojen Kyöpelä kuvaa esimerkiksi merijärveläinen Vilho Pärkkä:

” — — Kööpelissä vanhainpiikain
koti omi suuri
eikä sitä kukaan tiedä
missä on se juuri.
Kylälle päin mennessä
on se korkea vuori
kaikkihan sen tarkkaan tuntee
vanha niin kuin nuori.
Kallio se kaltto omi
laskee järveen suoraan
eikä siinä turvata saa
köyteen eikä nuoraan. — — ”
(Nimitoimisto.)

Kyöpeli on siis jyrkkä ja suorasivuinen, joskus sinne pitää uida: abstraktio-Kyöpelin topografia vastaa tarkoin monien todellisten paikkojen topografiaa.

5. Miksi Kyöpelinvuoria?

Suuri osa Kyöpelinvuorista on vanhempia kuin noitanaisten lento, joka alkoi Keski-Euroopassakin vasta 1400-luvulla. Vanhapiika- ja noitaträditio on voinut synnyttää nimistä vain nuorimmat. Kyöpelinvuorten korkeaan ikään viittaavat nimien levikki sekä se, että usein on kyse huomattavista luonnonpaikoista, joiden nimet tuskin ovat muuttuneet pysyvän asutuksen aikana.

Itse asiassa Kyöpelinvuoret muistuttavat paljon Hiisi-paikkoja, joita on perusteellisesti selvittänyt Mauno Koski väitöskirjassaan. *Hiisi*-yhdyksnimien tarkoitteista noin 70 % on maankohoumia, joko matalia kumpuja tai jyrkkiä, louhikkoisia vuoria. *Hiisi*-nimien levikkiä Koski pitää myöhäisrautakautisena, ja myös hiisipaikat sijaitsevat usein rannalla. *Hiisi*-nimiä on *Kyöpeli*-nimiä enemmän, ja niiden levikkialue on laajempi. *Hiisi*-nimille on tunnusomaista myös se, että ne muodostavat suuria nimiryypäitä. *Kyöpeli*-nimille tämä ei ole kovin tavallista. Osa *Hiisi*-paikoista on sakralisia: ne sijaitsevat lähellä kalmistoa, ovat kokonpoltto-, piirileikki- tai muita kokoontumispaikkoja. Niitä voidaan myös pelätä. (Koski 1967, 169—189.) Kyöpelinvuorista kerrotaan nimitoimiston kokoelmissa, että Ruoveden Kekkosella on poltettu helavalkeita, Sysmän Nuoramaisissa kokkoa. Uukuniemen Suitsansaaren *Kyöpelinrinnettä* on pelätty, ja Kustavin Kaurissalon *Kööpelissä* on ollut tanssipaikea. Lähellä tunnettuja kalmistoja sijaitsevat ainakin Nokian, Sääksmäen ja Laitilan Kyöpelinvuoret. Lisäksi Kyöpelinvuoriin liittyy ilmiö, jota kutsun lähinimiksi: paikkojen lähistöllä on usein muitakin niin sanottuja mytologisia nimiä, esimerkiksi *Hiisi*- ja *Pyhä*-nimiä. Voisi ajatella, että ainakin jotkin Kyöpelinvuoret ovat esihistoriallisia kulttipaikoja tai ainakin jollain tavoin liittyvät senaikaiseen kansanuskoon.

Mistä sitten on peräisin nykyinen noita- ja vanhapiikatraditio? *Kyöpeli* tarkoittaa muun muassa 'pirua'. Piruja on tarujen mukaan asunutkin vähintään viidellä Kyöpelinvuorella. Tästä päästään helposti noitasapattiin, hillittömään orgiaan, jota noidat lentävät viettämään paholaisen luo. Keskiajan oppineiden mukaanhan naisen lihanhimo oli kyltymätön. 1500- ja 1600-luvun noitaoikeudenkäynneissä syytetyistä oli naisia 3/4 (Jauhiainen 1990, 130—131). Nenosen mukaan se, että noituussyytökset kohdistuivat nimenomaan naisiin, ei johtunut niinkään mytologiasta kuin sosiaalisista ja yhteiskunnallisista rakenteista ja olosuhteista. Naimaton nainen oli usein kaikkein ahtaimmalla (1992, 332—333). Naimaton nainen — vanhapiika — oli yhteisön kummajainen. Noitiin hänet saattaisi yhdistää myös pyrkimys oman elämänsä ja seksuaalisuutensa hallitsemiseen. Väittäisin, että vastoin Harvan ja Vilkunan käsityksiä ja Setälän toiveita Kyöpelinvuori ei ole paratiisivuori. Se on paholaisenvuori, jonne noidat lentävät vahvistamaan liittonsa pirun kanssa. Sinne ovat päätyneet myös ne tottelemattomat naiset, jotka eivät ole menneet naimisiin.

LÄHTEET

- CASTRÉN, M. A. 1856: *Nordische Reisen und Forschungen*. Im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Herausgegeben von ANTON SCHIEFNER. III Vorlesungen über die Finnische Mythologie. St. Petersburg 1856.
- GANANDER, CHRISTFRID 1789: *Mythologia Fennica*. 3. painos 1960. Helsinki.
- HARVA, UNO 1941: Kyöpelinvuori ja Konnunsuo. *Kotiseutu*. Helsinki.
- HUURRE, MATTI 1979: *9000 vuotta Suomen esihistoriaa*. Keuruu.
- Iso Tietosanakirja*. Helsinki 1931.
- Iso Tietosanakirja*. Helsinki 1934.
- JAUHAINEN, MARJATTA 1990: ”Viattomuus on naisen ensimmäinen kaunistus”. Naisen synnit uskomustarinoissa. *Louhen sanat*. Kirjoituksia kansanperinteen naisista. Toim. AILI NENOLA ja SENNI TIMONEN. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 520. Helsinki.
- KOSKI, MAUNO 1967: *Itämerensuomalaisten kielten hiisi-sanue I*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. Osa 5. Forssa.
- NENONEN, MARKO 1992: *Noituus, taikuus ja noitavainot Ala-Satakunnan, Pohjois-Pohjanmaan ja Viipurin Karjalan maaseudulla 1620—1700*. Historiallisia Tutkimuksia 165. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Nimitoimisto = Nimitoimiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- NISSILÄ, VIILJO 1951: Eräs alasaksalainen henkilönnimityyppi Suomessa. *Virittäjä*. Helsinki.
- 1971: Parkanon ja Kihniön erä- ja asutuskausi nimistön valossa. *Parkanon ja Kihniön kirja*. Jyväskylän yliopiston kotiseutusarja N:o 8. Toim. HEIKKI RANTATUPA. Jyväskylä.
- Ruotsin kielen toimisto = Ruotsin kielen toimiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- SETÄLÄ, E. N. 1928: Vanhojen uskomusten alalta V. *Sanastaja* No 1. Aikakauslehti sanatietoja ja -tiedusteluja varten. Julkaisija Sanakirjasäätiö. Helsinki.
- SMSA = Suomen murteiden sana-arkisto. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki 1992.
- SÖDERHOLM, EIRA 1979: Kello-nimet ja kellotarinat. Nimeämislityksistä nimeämisperusteisiin. *Sanomia*. Juhlakirja Eeva Kangasmaa-Minnin 60-vuotispäiväksi 14.4.1979. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 9. Turku.
- Uusi Tietosanakirja*. Helsinki 1961—1966.
- VILKUNA, KUSTAA 1968: *Vuotuinen ajantieto*. Vanhoista merkkipäivistä sekä kansanomaisesta talous- ja sääkalenterista enteineen. Toinen, korjattu ja lisätty painos. Helsinki.

KAIIJA MALLAT: *Kyöpelinvuori-type toponyms*

The toponym *Kyöpelinvuori* — the Finnish equivalent of the Brocken, or Goblins' Mountain — occurs fairly frequently in some parts of Finland. In form it is a binomial compound: *kyöpel* (gen.) + 'mountain'. The first element does not generally occur as such in modern Finnish. The compound is familiar, in addition to place-names, in folklore, as the place to which witches fly at Easter time; it is also associated with old maids. Nowadays witches are depicted on Finnish Easter cards as flying to *Kyöpelinvuori* on a broomstick, carrying a copper coffeepot and accompanied by a cat. In this article, I discuss the origin of the name and of the traditional association with witches and old maids; I also go into the relationship between the tradition and the name.

In Finland and in the part of Karelia along the eastern border some two hundred toponyms are found based on the form *Kyöpel* or *Kööpel*, in the nominative or genitive. Of these, more than 60 % refer to rises in the ground; hills, mountains and large rocks. Some are simple forms; the place name as such has the form *Kyöpel* or *Kööpel*. Others are compounds, with the possessive or attributive modifier in the genitive and a head noun such as *ahde* 'slope', 'hill', *harju* 'ridge', *kallio* 'large rock', 'cliff', *mäki* 'hill', *rinne* 'slope', *vaara* '(rounded, possibly tree-covered) hill, mound' or *vuori* 'high hill, mountain'. The most common head noun is *vuori*. The forms can also refer to human dwellings, in which case the name is often a recent one. Other referents for these compound toponyms are farmlands, forests, springs, hollows and a couple of islands.

The focal area for the distribution of *Kyöpel* toponyms consists of Southwestern Finland (*Varsinais-Suomi*, 'Finland Proper'). The distribution actually coincides quite closely with that of the known burial grounds of the time of the Christianization of Finland from abroad (1050—1150/1300) (cf. Huurre 1979). Some of them, however, are located in areas whose permanent settlement dates back to an even earlier period. It can be concluded that this place-name cluster is derived at its most recent from the Late Iron Age, i.e. in Finland 800—1150/1300.

The places or topographic conformations referred to by these place-names are often high, steep, rocky or stony in character. They are often frequently located by the shore; in the case of high places, they generally offer a wide perspective over a body of water. Surprisingly many of these *Kyöpelinvuori* locales are also situated by a marsh or swamp.

The Finnish dialect collections offer abundant information concerning the words *kyöpel*, *kööpel*. It is known to be used in the senses of 'ghost', 'devil', 'elf' or 'imp', 'household spirit', 'wizard', 'witch'. It is much more familiar in the sense of 'the place of old maids' (unmarried women, also unmarried men). The idea of *Kyöpelinvuori* as the meeting place of witches on Easter night is reported by only two parishes, Keikyä and Kempe in western Finland. One recent Finnish etymological dictionary (*Suomen sanojen alkuperä*, 1992) explains *kyöpel* as 'ghost', 'spectre', 'apparition'; as 'forest spirit', 'devil'; or as 'the meeting and witchcraft place of old maids'. The word is assumed to be a Germanic loanword, cognate with the German *Kobold*, 'household spirit', 'elf', 'mountain goblin'.

Kyöpelinvuori-named places are often linked in popular tradition both with unmarried women and with witches. Most of these names, however, go further back than the institution of Christian marriage or the concept of the flying witch. Only the most recent names can have originated from the old-maid or witch tradition. The idea that these toponyms are of great age is suggested both by their wide distribution and by the fact that they often refer to prominent landmarks, the names of which are unlikely to have changed during the time of permanent settlement.

Kyöpel places resemble in many ways those referred to by names formed by compounding with *hiisi*; these have been investigated in depth by Mauno Koski (1967). Of the *hiisi* place names, some 70 % refer to rises in the ground — either low mounds or steep, rocky hills. According to Koski, the distribution of *hiisi* place-names dates back to the Late Iron Age; these places too are often located by water. *Hiisi* names are more common than *kyöpel* ones, they are more widely distributed and their form larger clusters. Some of the *hiisi* names refer to places with a sacral function. Some *kyöpel* places too are located near a burial ground, or have served as places for burning the midsummer bonfire, for traditional village games or in general as traditional meeting places. Some places also arouse fear. Furthermore, the *Kyöpel* name involves what I call a 'proximity effect'; in the vicinity there are often other places with a 'mythological' name, based for instance on the forms *hiisi* or *pyhä*, 'sacred'. It is highly likely that some of the *Kyöpel* places were originally the locations of prehistoric cults.

How, then, did witches and old maids become linked with these places? *Kyöpelä* refers, among its other meanings, to the 'devil'. From this it is only a short distance to the 'Witches Sabbath', the orgies with the devil, at which the witches arrived by flying through the air. An unmarried woman was likewise a strange being, an oddity, in the community, related to witches by her attempt to control her own life and her sexuality. The *Kyöpelinvuori* is the 'Devil's Mountain', where witches come through the air to ratify their pact with the Evil One; this is the implied destination too of disobedient women who refused to marry.